

Strategi för lekplatser och utomhusgym tillhörande Region Gotland

Antagen i tekniska nämnden 2016-11-16

Region
Gotland

Innehåll

1 Lekplatsstrategi.....	3
1.1 Bakgrund.....	3
1.2 Målbild.....	4
1.3 Syfte	4
1.4 Strategipunkter	5
1.4.1 Placering.....	5
1.4.2 Utformning.....	5
1.4.3 Prioriteringar.....	7
1.4.4 Kategorisering	8
1.4.5 Skötsel.....	9
1.4.6 Säkerhet.....	9
1.4.7 Tillgänglighet	10
1.4.8 Information.....	11
1.5 Utomhusgym.....	12

1 Lekplatsstrategi

1.1 Bakgrund

Region Gotland har i uppdrag att anlägga och förvalta lekplatser på allmän platsmark som ägs av densamme, vilket medför att det är lekplatser på sådan mark som behandlas i denna strategi. För lekplatser som ligger på regionens kvartersmark, så som vid skolor eller vårdcentraler, ansvarar fastighetsförvaltningsavdelningen. Strategin ersätter dokumentet ”Lekplatsprogram för lekplatser inom offentlig platsmark vid Gotlands Kommun”¹, som antogs av tekniska nämnden 2008-10-22. Strategin är tänkt att fungera som en handledning med riktlinjer som styr utveckling, nyanläggning, skötsel och avveckling av lekplatser.

Lekplatsstrategin syftar till att utveckla stimulerande, pedagogiska och väl utrustade lekmiljöer som attraherar små och äldre barn samt uppfyller säkerhetskraven i svensk standard. Tillgängligheten till lekplatserna för barn och anhöriga med funktionsnedsättning är också en mycket viktig aspekt som ska beaktas vid nyanläggning och upprustning.

Det är en utmaning att utforma lekmiljöer som lockar fram den spontana och utvecklande leken. Den spontana leken är viktig i ett samhälle med en livsstil som till stor del i övrigt innebär stillasittande. Därför bör lekplatser stimulera rörelse, nyfikenhet, spänning, fantasi och möten. Ett sätt att uppnå dessa värden är att utforma så kallade temalekplatser som bland annat kan uppmuntra till rollekar.

Lekplatser fungerar som mötes- och samlingsplatser. Inte bara för barn, utan även för exempelvis anhöriga och skolverksamheter. Trivsamma lekmiljöer gör att människor uppmuntras till att stanna en längre stund på platsen och på så vis gynnas lekplatsens värde som mötesplats för både barn, föräldrar och ungdomar. Ytterligare en positiv följd av sådana trivsamma lekmiljöer är förbättrad folkhälsa.

Sett till hur samhället har utvecklats och förändrats finns idag ett minskat behov av många, men små lekplatser. Idag anlägger kommuner allt oftare färre, men större lekplatser med ett högre lekvärde. En bakgrund till denna utveckling är bland annat att barn idag i större utsträckning har tillgång till lekredskap så som gungor, studsmattor med mera hemma i den egna trädgården. Ytterligare en bidragande orsak till denna utveckling är förändrade ekonomiska resurser som har till följd att Region Gotland inte kan bibehålla säkerhetsstandarden på alla lekplatser om de är för många. En inriktning mot färre men större lekplatser gör att Region Gotland kan erbjuda en säker lekmiljö och ett högre lekvärde till ett större antal barn.

Region Gotland eftersträvar för Visby en jämn geografisk fördelning av lekplatser sett till områdets boendeunderlag, samt för tätorter en central placering av en temalekplats. Generationsbyten i bostadsområden sker i en snabbare takt än vad det är hållbart att

¹ Tekniska nämnden. Lekplatsprogram för lekplatser inom offentlig platsmark vid Gotlands Kommun. Visby: Gotlands Kommun, 2008.

nyanlägga lekplatser. Således är den geografiskt jämna spridningen överordnad antalet barn som för tillfället bor i ett visst område eftersom detta snabbt kan förändras alternativt att exempelvis även far- eller morföräldrar eller andra anhöriga har behov av lekplatsen i området.

Den historiska utvecklingen har också medfört att kraven på kvalitet, säkerhet, samt helhetstänk kring lekplatsers utformning har ökat. De styrande dokument som regionen har att förhålla sig till vid utformning av lekplatser är bland andra Svensk standard SS-EN 1176-1177², Barnkonventionen³ och PBL (plan- och bygglagen)⁴.

1.2 Målbild

- Region Gotland vill erbjuda allmänheten tillgång till stimulerande lekmiljöer med varierad utrustning och utformning som riktar sig till flera olika åldersgrupper
- Region Gotland vill att allmänheten på Gotland ska ha tillgång till lekmiljöer som kan fungera som samlingsplatser för barn, unga, vuxna och äldre. Lekplatser som även fungerar som mötesplatser mellan olika människor kan bidra till minskad vandalisering.
- Region Gotland vill erbjuda tillgång till lekplatser geografiskt spridda på Gotland och i Visby samt eftersträvar att göra fler lekplatser tillgängliga för alla. Lekplatserna ska uppfylla säkerhetskraven i svensk standard.
- I de större orterna på Gotland är målet att det ska finnas en större, tillgänglig lekplats. Den ska vara centralt placerad och ha ett högt lekvärde som uppmuntrar till att nyttja lekplatsen som ett utflyktsmål. Små lekplatser med lågt lekvärde ska tas bort så att de ekonomiska medlen, i de större orterna, kan koncentreras till temalekplatserna för att säkerställa ett högt lekvärde och en säker lekmiljö för alla barn som nyttjar dessa.
- Region Gotland vill eftersträva att nya material som tillförs lekplatser i och med investeringar och underhållsinsatser (så som fallunderlag, redskap och målarfärg) ska vara giftfria.

1.3 Syfte

Detta dokument är framtaget för att åskådliggöra hur Region Gotland arbetar för att förvalta, underhålla och utveckla sina lekplatser och utomhusgym. Dokumentet är att betrakta som en övergripande policy för hur detta arbete ska bedrivas. Till denna strategi tas det fram en lekplatsplan som konkret beskriver vilka åtgärder som planeras under kommande år.

² Swedish standards institute. SS-EN 1176/1177. Stockholm, 2010.

³ UNICEF Sverige. Barnkonventionen, FN:s konvention om barnets rättigheter. Stockholm: FN:s Generalförsamling, 1989.

⁴ SFS 2010:900. *Plan- och bygglag*.

1.4 Strategipunkter

1.4.1 Placering

Lekplatser bör placeras centralt med hänsyn till var människor bor och rör sig. Lek i grön parkmiljö är dokumenterat bra för hälsan och gör barnen mer stresståliga, friskare och mindre känsliga för allergier och infektioner. Därför är det viktigt att barn har tillgång till en lekplats inom rimligt avstånd från sitt hem i tätbebyggt område. Närmaste lekplats bör ligga inom 500 meter från barnets bostad och bör kunna nås utan att hårt trafikerade vägar måste korsas. Antalet lekplatser i ett område avgörs i stor utsträckning av befolkningsunderlaget samt den totala yta som utgörs av bostadsområden. Detta medför att avståndet till närmaste lekplats i de utpekade serviceorterna kan överstiga 500 meter, samt att en barriär kan finnas mellan barnets bostad och lekplatsen. Sett till befolkning och bostadsyta finns dock inte förutsättningar för Region Gotland att anlägga flera lekplatser i de utpekade tätorterna.

Övriga viktiga aspekter att beakta när en lekplats placering övervägs bör vara var de sociala behoven är som störst eller var lekmiljön annars är som sämst. Lekplatserna ska även vara geografiskt väl fördelade.

Lekplatserna anläggs på allmän platsmark för att säkerställa allmänhetens tillträde. Av denna orsak tar Region Gotland inte hänsyn till var det finns lekplatser exempelvis på privat mark eller på skolgårdar eftersom allmänhetens tillträde till sådana lekplatser inte kan garanteras.

Det är att föredra om lekplatser kan lokaliseras till områden där omgivande park- eller naturmark kan höja lekplatsers lekvärde med hjälp av olika typer av topografi, vegetation, och liknande. Ett anlagt lekområde ger ofta initiativ till barnen att utvidga sin lek till omgivande naturområden. Det kan handla om stora skogar likväl som små dungar. Det är också positivt om det finns anslutande gräsytor, asfaltsytor, backar med möjlighet till pulkaåkning och bollplaner av olika slag i anslutning till lekplatserna. I serviceorterna är den centrala placeringen överordnad närheten till anslutande naturmark, eftersom den centrala placeringen är viktigare i sammanhanget. Denna fråga ska dock även bedömas individuellt från plats till plats.

1.4.2 Utformning

Lekplatser ska utformas individuellt och i harmoni med omgivande natur och landskap. Avgränsande natur- eller parkpartier hjälper till att rama in och erbjuda solskyddade platser. Vegetation på och i anslutning till lekplatser bör vara tålig och gärna ätbar. Staket sätts upp runt lekplatser endast om det bedöms som avgörande ur säkerhetssynpunkt. I övrigt undviks staket runt lekplatserna för att de inte ska upplevas som privata, utan tillgängliga för allmänheten. Staket undviks även för att de medför en förhöjd driftskostnad kopplat till lekplatsernas underhåll.

Lekutrustningen bör vara varierad för att skapa ett högt lekvärde för att stimulera och locka barn till lek. Region Gotland vill även erbjuda ett varierande utbud av lekplatser. På större lekplatser bör det finnas möjlighet att gunga och vippa, att snurra runt, klättra och hoppa, att rutscha och leka rollekar, att skapa, balansera och utmana kroppen. För äldre barn övergår leken ofta i träning i form av klättring i naturen eller på klätterväggar, fotboll, basket, skateboard med mera.

Bild: Lekredskap på gummiasfalt vid lekplatsen Gutelunden.

Vid utformningen av lekplatser är det viktigt att tänka på att barn i olika åldrar leker på olika sätt. De yngsta barnen leker ofta ensamlekar där närhet och trygghet är centralt. Lite äldre förskolebarn leker mer med varandra, gärna i och omkring lekhus och redskap. Barn i åldrarna 6-12 år är fysiskt mycket aktiva vilket medför att de behöver mycket utrymme och utformning som erbjuder utmaningar.

Hos barn finns även ett behov för mindre uppstyra lekplatser. Naturlekplatser kan främja kreativiteten på ett annat sätt än noga planerade lekplatser. Lek i naturmiljö blir friare och erbjuder möjlighet till upptäckter och äventyr. Stockar kan erbjuda balanslek och stenar kan bli till en hinderbana. Även på naturlekplatser måste dock säkerhetsreglerna följas.

Utformningen av lekplatserna bör ha fokus på slitstarka kvalitetsredskap, miljövänlighet och folkhälsa. Det är bra om lekplatser placeras och utformas så att den oordning vuxna ibland kan uppleva att barn skapar i och med sin lek, får lov att uppstå. Vid lekplatserna ska det också finnas sittmöjligheter för vuxna samt eventuellt bänkbord.

Vid val av fallunderlag prioriterar Region Gotland användningen av konstgräs med miljömärkning, cellulosaflis, gräs, sand utan nollfraktion, samt gummimattor. Vid beställning av gummimattor ställer Region Gotland, av miljö- och säkerhetsskäl, krav på leverantören att produkten ska vara framställd med material som producerats 2010 eller senare. Valet av fallunderlag utgår ifrån Svensk standard, SS-EN 1176-1177.⁵

Belysning av lekplatser tillför estetiska värden, ger en ökad känsla av trygghet och kan på vintern förlänga den möjliga lektiden. Region Gotland strävar mot att genomföra satsningar på belysning av lekplatser om förutsättningar för detta finns. Belysning är i så fall i första hand aktuellt på temalekplatser i Visby och på serviceorterna.

1.4.3 Prioriteringar

Vid eventuell nyanläggning eller nedläggning av en lekplats vill Region Gotland sträva mot att genomföra samråd med allmänheten - även med berörda barn, för att ta del av deras tankar och önskemål. Nedläggningar av lekplatser kan bli aktuellt för frigörande av resurser för upprustning, nyanläggning, skötsel och underhåll. Andra orsaker till att en lekplats läggs ned kan vara dräneringsproblem eller konkurrerande lekmöjligheter i närområdet. Upprustning och nyanläggning ska ske innan eventuella nedläggningar. Nedläggningar av små lekplatser som används av ett fåtal barn möjliggör att större satsningar kan göras på temalekplatser centralt placerade i de större orterna på Gotland. Detta görs enligt likabehandlingsprincipen eftersom samma möjlighet ges för alla barn att ta sig till en centralt belägen större lekplats, snarare än att det finns ett par mindre avsides placerade lekplatser.

Vid upprustning av lekplatser prioriterar Region Gotland tillgänglighetsanpassningar på lekplatser i de större orterna samt geografiskt spritt i Visby. Andra prioriterade åtgärder är byte av fallunderlag, byte av lekredskap vid behov samt att lekvärdet höjs eller reinvesteras.

Region Gotland planerar generellt inte att anlägga helt nya lekplatser. I undantagsfall kan nyanläggning bli aktuellt i samband med olika exploateringsprojekt på ön. Ytterligare ett undantag från denna riktlinje kan bli aktuellt då placeringen av lekplatser i större orter på Gotland kan behöva åtgärdas så att de ligger centralt belägna på orten.

⁵ Swedish standards institute. SS-EN 1176/1177. Stockholm, 2010.

Bild: En områdeslekplats i Lärbro.

1.4.4 Kategorisering

Region Gotlands lekplatser är indelade i områdeslekplatser och temalekplatser. Områdeslekplatserna är i regel begränsade i storlek och innehåll samt är ett besöksmål främst för närliggande bostäder, skolor och förskoleverksamheter. På en områdeslekplats bör det finnas en sandlåda, en rutschkana samt gungor. Områdeslekplatserna fungerar som ett komplement till temalekplatserna om ett område har långt till närmaste temalekplats eller om det finns stora barriärer som avskärmar området. Region Gotland har dock inte möjlighet att tillhandahålla kompletterande områdeslekplatser i alla serviceorter eftersom boendeunderlaget inte blir tillräckligt stort.

Temalekplatserna är mer omfattande och är tänkta att fungera som ett utflyktsmål även för skolor, förskolor, familjer och besökare från ett större geografiskt område. Dessa lekplatser får gärna kombineras med aktiviteter för unga och vuxna. På temalekplatserna bör det, utöver sandlåda, rutschkana och gungor, även finnas redskap som vippor eller snurrar, samt en utformning som uppmuntrar till rollekar. Temalekplatserna bör om möjligt placeras så att grönytor, bollplaner, backar för pulkaåkning och liknande finns i anslutning.

Temalekplatserna ska i större utsträckning än områdeslekplatserna vara tillgänglighetsanpassade.

Region Gotland strävar mot att det ska finnas en temalekplats i de utpekade tätorterna Hemse, Slite, Burgsvik, Klintehamn, Fårösund och Roma. På så vis vill Region Gotland utveckla landsbygden då temalekplatserna på dessa orter så som utflyktsmål kan fungera som en uppskattad mötesplats. Även lekvärdet blir större om det finns en större lekplats på varje ort istället för flera små.

1.4.5 Skötsel

Tillsyn ska genomföras varje vecka för att säkerställa att lekplatsen inte är farlig på något vis. Vid lekplatserna ska det finnas en skylt med information om kontaktuppgifter för den som upptäcker att någonting på lekplatsen har gått sönder. Region Gotland eftersträvar väl underhållna och städade lekplatser som signalerar till barnen att de är viktiga och att deras lekmiljöer prioriteras.

Region Gotland bör sträva mot att källsorteringsstationer anläggs vid lekplatserna. I ett första skede är målet att källsorteringsstationer anläggs vid de lekplatser som har högst besöksstryck. Om källsorteringsstationer blir aktuellt att anlägga kommer det därför i första hand att göras vid temalekplatserna. Källsorteringsstationer är en viktig åtgärd på vägen mot en region som är mindre belastande på miljön, och en naturlig insats för Ekokommun Gotland att vidta. Sådana källsorteringsstationer skulle också kunna medföra en förbättrad arbetsmiljö kopplat till sophanteringen.

Bild: En temalekplats i Leksand. Foto: Jenny Sandberg

1.4.6 Säkerhet

Sedan 1999 gäller standarden SS-EN 1176-1177⁶ för krav på säkerhet vid svenska lekplatser. Standarden är en frivillig överenskommelse och inte en lag. Den innehåller normer gällande minimering av olyckor och allvarliga tillbud. Bland annat regleras sådant som fallunderlag, risk för till exempel strypning, fall eller huvud- och halsskador, fallutrymme och så vidare. Mer information om säkerhetsstandarderna finns att hämta på Swedish standards institutes hemsida.

⁶ Swedish standards institute. SS-EN 1176/1177. Stockholm, 2010.

Den lag som reglerar fastighetsägarens ansvar för sina lekplatser är Plan- och bygglagen, PBL. Där anges att kommuner ska avsätta friyta för lek- och utevistelse, att underhåll ska utföras som begränsar olycksfall samt regler kring tillgänglighet på lekplatser för personer med nedsatt rörelse- eller orienteringsförmåga.

En säkerhetsbesiktning av regionens lekplatser ska genomföras och protokollföras varje år av utbildad personal. Region Gotland är i egenskap av markägare, enligt PBL, skyldig att underhålla lekplatserna på ett sådant sätt att olycksriskerna minimeras. Allvarliga fel på lekplatsen ska alltid åtgärdas omedelbart. Rutiner för tillsyn och åtgärder anges och styrs i dokumentet ”Teknisk beskrivning”⁷. Allmänheten kan också felanmäla trasiga lekredskap och liknande antingen till Teknikförvaltningens kundtjänst på telefonnummer 0498-269000, eller på regionens hemsida: gotland.se/89615

Det är viktigt att lekplatser ligger på betryggande avstånd från vägar och vatten och i så fall med någon form av avskärmning mot dessa.

1.4.7 Tillgänglighet

Möjlighet till lek och fysisk aktivitet är viktigt för alla barns utveckling. För att en lekplats ska vara tillgänglig bör den vara lätt att hitta, lätt att ta sig till samt möjlig för alla att använda. Detta innebär dock inte att alla redskap på lekplatsen måste vara tillgängliga för alla.

Det bör finnas ett par eller fler redskap som helt eller delvis är möjliga att använda för barn med funktionsnedsättning. Lekplatsen bör även vara utformad så att föräldrar med funktionsnedsättning kan besöka lekplatsen med sina barn. För att uppmuntra till lek mellan alla barn bör man inte särskilja lekanordningar för de med funktionsnedsättning och andra barn. Lekplatser bör inte heller vara tydligt markerade på plats som tillgänglighetsanpassade eftersom en sådan åtgärd kan upplevas som utpekande för barn med funktionsnedsättning.

Tillgänglighetsanpassning av lekplatser genomförs när förutsättningar för detta finns. Region Gotland strävar mot att det ska finnas tillgänglighetsanpassade lekplatser centralt i de större orterna på Gotland, samt geografiskt väl fördelat i Visby.

⁷ Tekniska nämnden. Teknisk beskrivning 2016. Visby: Region Gotland.

Bild: Lekplatsen Gutelunden i Visby. En delvis tillgänglighetsanpassad lekplats.

Vid ombyggnationer och nybyggnationer ska regionen samråda med Region Gotlands tillgänglighetsråd, med samarbetsorganet Funkisam – Funktionsnedsatta i Samverkan, samt i övrigt sträva mot en ökad dialog om lekplatsernas utformning. Olika aspekter som kan förbättra lekplatsers tillgänglighet är bland annat:

- att lekredskapen har kontrasterande färg mot bakgrund och underlag
- tillgänglighetsanpassade bänkar med rygg och armstöd, tillgänglighetsanpassade bänkbord, samt hårdgjorda gångar och ytor
- tillgänglighetsanpassade lekredskap
- att kanter undviks
- taktil skyltning över lekplatsens utformning

Dessutom bör skälig hänsyn tas till astmatiker och allergiker vid val av växtlighet i och omkring lekområden. Starkt allergiframkallande samt giftiga växter undviks.

1.4.8 Information

Region Gotlands hemsida ska hållas uppdaterad med aktuell information om de lekplatser som regionen tillhandahåller och som allmänheten har tillgång till.

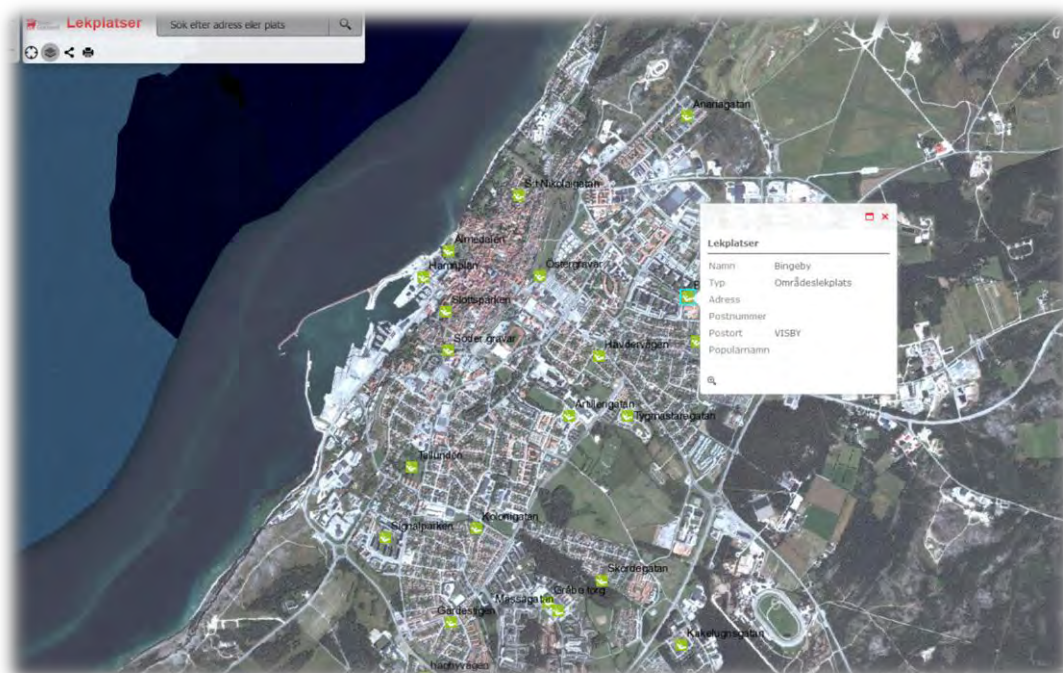

Bild: På Region Gotlands hemsida finns det aktuell information om lekplatser som ligger på allmän platsmark.

Vid lekplatserna ska det finnas en mindre skylt som anger lekplatsens namn och information och kontaktinformation till räddningstjänsten om en olycka skulle inträffa. Region Gotland vill sträva mot att även större välkomstskyltar sätts upp vid temalekplatserna. Välkomstskyltarna ska bland annat ange att lekplatsen är utformad i enlighet med svensk säkerhetsstandard, samt att hundar och rökning undanbedes vid lekplatserna. Rökning vid lekplatserna är inte önskvärt bland annat med hänsyn till barn med allergier.

1.5 Utomhusgym

I och med att stillasittande blir allt vanligare i dagens samhälle behövs åtgärder som stimulerar fysisk aktivitet i vardagen. Utomhusgym som står på offentlig mark kan innebära vinster för folkhälsan på Gotland. Teknikförvaltningen ska ansvara för utomhusgym som anläggs på allmän platsmark av densamme. På allmän platsmark förekommer även utomhusgym som har anlagts och ansvaras för av andra förvaltningar.

Region Gotland vill sträva mot att anlägga motionsredskap geografiskt spritt på Gotland om ekonomiska förutsättningar för detta finns. Företrädesvis vill Region Gotland arbeta mot att utomhusgym anläggs i de utpekade tätorterna Hemse, Slite, Burgsvik, Klintehamn, Fårösund och Roma.

Samtliga utomhusgym ska vara gratis att använda för att på så sätt vara lättillgängliga och till glädje för så många som möjligt. Teknikförvaltningens utomhusgym ska erbjuda möjlighet att träna olika muskelgrupper samt smälta väl in i sin omgivning.

Teknikförvaltningen anlägger utomhusgym efter generella säkerhetskrav. Trots detta gäller

eget ansvar för de som använder redskapen eftersom de riktar sig till vuxna och därför inte följer lika strikta säkerhetsriktlinjer som exempelvis vid lekplatser.

Region Gotlands hemsida ska hållas uppdaterad med aktuell information om de utomhusgym som teknikförvaltningen tillhandahåller och som allmänheten har tillgång till.